

Tomislav Krznar, *U blizini straha: iznova o problematici zaštite okoliša u bioetičkom kontekstu*, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2016.

Analizirajući povijest čovječanstva možemo uočiti kako je čovjekov odnos prema prirodi uglavnom bio destruktivan. Takav pristup prirodi od strane čovjeka današnjice je s tehničkim i tehnološkim dostignućima, vidljiv više nego ikada prije. Tako se čovjek kroz stoljeća, iz čovjeka kao *homo sapiensa* transformirao u *homo consumeritusa*, gdje prvenstveno mislimo na onog zapadnog čovjeka; pripadnika znanstveno-tehničke civilizacije koji prirodu smatra odvojenom od svog života. Upravo ćemo na narednim stranicama u okviru pogleda na knjigu *U blizini straha: iznova o problematici zaštite okoliša u bioetičkom kontekstu*, autora Tomislava Krznara, reflektirati šta je takovrsno razumijevanje života konkretno donijelo čovječanstvu. Već iz naslova djela možemo detektirati šta autor želi prezentirati fenomenom *straha*, a

to je u ovome slučaju, čovjekovo poimanje prirode tj., svijeta i općenito života. Osvrt na knjigu *U blizini straha: iznova o problematici zaštite okoliša u bioetičkom kontekstu* je tako koncipiran da će na početku biti predstavljen kratki prikaz poglavlja knjige uporedo sa opservacijom ključnih pojmova i ideja.

U prvom poglavlju koje je naslovljeno *Ispravno činiti?* ukazuje se na čovjekovu potrebu za etikom odnosno moralom. U ovom poglavlju je iznesena jasna kritika prema znanosti s obzirom na način kako se ona danas iskorištava i zloupotrebljava. Nekada je znanost bila mehanizam preživljavanja, dok je danas mehanizam uništavanja koji se koristi radi ekonomskih interesa, trenutačne koristi političkih sila i snažnih država. Nažalost, znanje više nije vrlina nego moć. Materijalna korist, trenutačni užitek i

konzumerizam su ispred bilo koje vrline. Etika takvu znanost, prema mišljenju Krznara, može učiniti *osjetljivom*, a pri tome se misli na promjenu čovjekovog trenutnog pogleda na život u najširem smislu. Da bi u tome uspjela ona mora pomoću demokratije kao načina ustrojstva društva postepeno oblikovati svijest čovječanstva u pravcu koji će se u konačnici moći osloviti *očuvanjem života*.

Naslov drugog poglavlja je *Okoliš je sve oko nas?* U njemu se iznose definicije ključnih pojmova poput prirode, okoliša i ekologije pri čemu je pristup ovim fenomenima izrazito filozofski. Naime, pod pojmom priroda se prvenstveno misli na život u cjelini. Na onaj realni svijet koji nas okružuje, s kojim smo u dodiru i koji je dio nas samih. Tako bi pojam priroda, prema Krznaru, mogli razumijevati na četiri načina: priroda kao nezavisna od čovjeka, priroda kao realitet, priroda kao okoliš i priroda kao dio čovjeka. Okolišem se smatra onaj dio čovjekovog okruženja koji je dotaknut, promijenjen ili proizveden čovjekovim djelovanjem. Dakle, priroda je neovisna, pa bismo mogli zaključiti kako čovjek dodirujući prirodu formira svoj okoliš. Ukoliko bismo pokušali shvatiti čovjekov destruktivan odnos spram prirode morali bi se

vratiti na početak novovjekovnog razdvajanja čovjeka od prirode, što je jedna od Descartesovih zasluga. Iz toga proizlazi da je neljudska priroda besubjektivna, a da je čovjek vladar i cilj samome sebi.

Treće poglavlje nosi naslov *Čovjek – priroda – okoliš*. Stranice ovog poglavlja su posvećene eksplikaciji čovjekovog odnosa prema prirodi. Autor nastoji otkriti moguće faktore koji su utjecali da zapadna civilizacija *pokori* ostatak svijeta, kao što je npr., geografski položaj Evrope i klimatski uvjeti. Nažalost, rečeno je iskorištavano na štetu prirode, a ono što je najviše doprinijelo destruktiji prirode je koncept razumijevanja svijeta kod modernog zapadnog čovjeka. Naime, priroda se poima kao bezvremenska i vječna, a samim tim i neuništiva što omogućava *homo sapiensu* neograničeno djelovanje nad njom. Vladanje prirodom ukazuje na jasan dualizam koji nadalje konstruiše antropocentrizam u čijoj biti je uvjerenje da čovjek nije izravno dio prirode, nego je postavljen iznad nje. Među najvažnije misaone oslonce tehničke civilizacije spada i ideja o napretku, proizvodnji i potrošnji, sakralizaciji tehnike i glorifikaciji znanosti. Krznar se pri tome oštro protivi idejama engleskog filozofa Francisa Bacona. S druge strane ekologija poziva na biocentrizam

i ekocentrizam koji bi mogli odgovoriti i dati rješenje na probleme modernog društva. Stoga u ovom dijelu kasnije biva riječi i o *dubinskoj ekologiji*, kao i njenim polazištima ali i izazovima. Analogno tome, promjena čovjekove svijesti i radikalni biocentrizam su središnji koncepti ovog bioetičkog pravca.

U sljedećem tj., četvrtom poglavlju *Znanost u društvenom okružju* profesor Učiteljskog fakulteta govori o ulozi medija u savremenom društvu. Tom prilikom ističe snagu reklame pri čemu naznačava da znanje ne oplemenjuje nego oblikuje potrošnju kao glavno obilježje savremenog društva. Na stranicama ovoga poglavlja zagrebački bioetičar ukazuje na sve pogreške takozvane *medicinske civilizacije* čije razumijevanje bolesti, bola i smrti je apsolutno pogrešno. Sukladno tome, današnji čovjek ne želi da pomisli na bol, zbog čega izliječenje biva zamijenjeno zaliječenjem. To za posljedicu ima pojačanu medikalizaciju. Današnja medicina ne želi pronaći lijek za neku bolest, nego bolesti za skupe i već spravljene medikamente. Smrt je nekada označavala neizbježni susret kojeg niko ne može izbjeći, dok je za savremenog čovjeka smrt nesretan slučaj kao posljedica nepovjerenja u medicinu. Upravo

na toj bespogovornoj vjeri u medicinu ili općenitije, u znanost, farmaceutska industrija razvija svoju moć.

Naredno poglavlje je nazvano *Res extensa*. Na stranicama ovog poglavlja autor nas vraća na esencijalno filozofsko pitanje: *Ko smo mi?* Da bi današnji čovjek mogao odrediti šta je to on, prvenstveno se mora posvetiti odgovoru šta nije. Pri ovoj konstataciji Krznar aludira na ispravno razumijevanje prirode. Potrebno je prirodu iznova shvatiti kao tvorevinu koju je moguće modificirati, transformirati, sjeći ili čak uništiti. Prema Krznaru, genetički inženjering kao po život opasna igra koja nema svog kraja, poboljšanje čovjeka, a ne njegovog života, zatim robotika kao mehanizam koji oduzima bitan element čovjekove ličnosti, potom fenomen *besmrtnosti* kao cilj koji opravdava bilo koje sredstvo; samo su neke manifestacije čovjekovog razumijevanja neuništive i ničim nepovredive prirode. U nastavku knjige, autor upućuje snažnu kritiku globalizacije kao novog i nepravednog oblika dominacije *velikih* nad *malim*, pri čemu su pitanja zaštite prirode i okoliša prvenstveno postavljena pred *velike*.

Imperativ održivosti je naslov šestog poglavlja. Iz samog naslova možemo pretpostaviti šta je

sadržaj ovog poglavlja. Koji su to novi pristupi i najsigurniji koraci koje savremeni čovjek može i mora uraditi ukoliko želi popraviti svoj odnos prema prirodi? Također, unutar ovog poglavlja se govori o fenomenu *siromaštva* i svezi siromaštva sa destrukcijom okoliša. Naime, posljedica enormnog siromaštva i nepravedne raspodjele dobara kao i jake linije razdvajanja bogatih i siromašnih je produkt globalizacije.

Pretposljednje poglavlje *Ozelenjenje demokracije*, govori o demokratiji kao načinu ustrojstva društva. Ukazivanjem na demokratiju kao društveni oblik koji pogoduje uspješnoj provedbi zaštite okoliša se želi potvrditi kako je demokratija najmanje loš oblik vlasti od svih postojećih, a da pri tome nikako nije savršen. Također, da bi se konačno utvrdila važnost zaštite okoliša, autor u ovom poglavlju ukazuje na sve pogubnosti koje su proizvela industrijska društva, a neka od njih su: porast populacije ljudi, a pogotovo u siromašnim zemljama, potrošnja energije, globalno zagrijavanje i stanje ozonskog omotača kao posljedica izgaranja fosilnih goriva i pojačanog UV zračenja, prekomjerno tretiranje usjeva hemijskim sredstvima, krčenje novih prirodnih površina, onečišćenje vode, zemlje i zraka itd.

Zadnje poglavlje otkriva konačan autorov stav po pitanju svih navedenih problema. Poglavlje *U predvorju bioetike* govori o bioetici kao polazištu s kojeg se pristupa u zaštiti prirode i okoliša. Ono je iznimno važno zbog toga što pruža uvid u pregled mišljenja dvojice začetnika bioetike Pottera i Jahra. Pošto je postalo jasno, kako tvrdi Krznar, da znanstveno-tehnička civilizacija postaje sve veća prijetnja životu, pa i samom čovječanstvu, odatle potreba da se jasno ukaže na svu važnost bioetike koja je prema Potteru, znanost o preživljavanju, nastala kao inovativni način moralnog orijentisanja u delikatnim situacijama koje su proizlazile iz primjene znanstveno-tehničkih postignuća. Vrijednost bioetike kao mjestu susreta različitih znanosti, pristupa i pogleda na svijet, ogleđa se u sljedećim oznakama: *multidisciplinarnost*, *interdisciplinarnost* i *transdisciplinarnost*. Ukoliko ovim odrednicama dodamo dimenziju *pluriperspektivizma* tada bismo ukazali na *integrativnu bioetiku*. Pluriperspektivizmom kao osnovnim metodološkim obilježjem koje u sebi objedinjuje sve znanstvene i kulturne perspektive, moguće je ponuditi novi pogled na svijet. A kako posljednja rečenica u ovom poglavlju kaže: *No, ostaje još velik posao oživljavanja rečenog.*

Autor ove knjige je Tomislav Krznar, rođen u Zagrebu 1979., godine, a trenutno je vanredni profesor filozofije na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Također je autor oko šezdeset znanstvenih, stručnih i popularnih radova s područja filozofije, religiologije, bioetike i lovstva. Postoje autori koji svojim rečenicama odaju osjećaj jezgrovitosti. Kao da se u svakoj rečenici kriju desetine pročitanih knjiga, sati utrošenih promišljanja i snopovi istrošenih pisaljki. Rezultat toga je složena tema predstavljena na veoma jednostavan način. Mnogo je novih ideja i zaključaka koja se danima javljaju nakon čitanja posljednjih stranica takvih štiva, a jedno od njih je sigurno i ovo djelo. Zaista je lijep osjećaj kada čitalac ove knjige zaviri u bibliografiju na njenom kraju i pročita imena mnogih relevantnih autora i djela iz mnogobrojnih oblasti, a

taj osjećaj biva zasigurno ljepši i jači kada čitalac zaključi da je sa čitanjem ovog djela dobio dobar uvid u ta djela, u ključne misli tih autora kao i osnovne koncepte svih tih znanosti. Tokom čitanja ove knjige, u jednom trenutku smo imali osjećaj kako u rukama držimo djelo toliko krcato znanjem da se ponovno čitanje doima nužnim.

Na kraju ćemo se poslužiti jednim poređenjem koje će nam pomoći da iskažemo barem dio onoga što smo doživjeli u vezi s knjigom *U blizini straha*. Ona je baš poput jednog kružnog toka sa bezbroj puteva koji upravo s njega počinju. Na svakoj raskrsnici se nalazi saobraćajni znak s imenom konačne odrednice na kraju puta te znakovi obavijesti i upozorenja. To su mnogobrojne znanstvene discipline tretirane unutar ovog djela.

Ahmed Mrahorović